

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ

Рябець І.В.

*здобувач кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PUBLIC RELATIONS SPECIALISTS IN UKRAINE: TENDENCIES OF FORMATION AND DEVELOPMENT

Ryabets I.

*postgraduate student of The Department of
Psychology and Pedagogy Kyiv-Mohyla Academy*

Анотація

Автором статті досліджено становлення та розвиток професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вищій школі України (друга половина ХХ ст. - початок ХХІ ст.). Із цією метою здійснено системний аналіз тенденцій становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні за трьома критеріями: законодавчим, змістовим, інституційним; визначає та характеризує п'ять етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вищій школі України: попередній, підготовчий, початковий, основний, новий; зазначає передумови виникнення професійної підготовки PR-спеціалістів в Україні: історичні, політичні, економічні, культурні, психологічні, педагогічні, які в подальшому автор використовує як основу класифікації для структурування чинників: соціально-економічного, суспільно-політичного, соціально-педагогічного культурологічного.

Abstract

The author examines the formation and development of professional training of future public relations specialist at the Ukrainian higher education institutions (second half of XX century - beginning of XXI century). For this task, the systematic analysis of the tendencies of professional training of future public relations specialists in Ukraine on three criteria: legislative, substantive, institutional were conducted by author. The five stages of formation and development of professional training of future public relations specialists at the higher education institutions of Ukraine (which are: previous, preparatory, initial, basic, new) were defined and characterized by this author. Also were noted the preconditions for the emergence of professional training of PR-specialists in Ukraine: historical, political, economic, cultural, psychological, pedagogical, which the author then uses as a basis for classification for the structure of factors: socio-economic, socio-political, socio-pedagogical, cultural.

Ключові слова: зв'язки з громадськістю, професійна підготовка, тенденції, передумови, чинники, історичні етапи, фахівець із зв'язків з громадськістю, майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю, ЗВО України.

Keywords: public relations, professional training, trends, preconditions, factors, historical stages, public relations specialist, future public relations specialist, universities of Ukraine.

Постановка проблеми. Демократизація політичного, економічного та громадського життя в Україні призвели до потреби держави в ефективних суспільних зв'язках, та, як результат, сприяли появі такого соціального інституту як публік релейшнз. «Головна мета цього інституту - обслуговування спільної потреби, пов'язаної із забезпеченням ефективної публічної діяльності для всієї багатоманітності соціальних суб'єктів, що бажають збільшити свій публіцитний капітал легальними, конвенційними та легітимними засобами» [1, с. 113]. Ураховування кардинального значення впливу фахівців із зв'язків з громадськістю на удосконалення соціальної комунікації в Україні зумовило необхідність появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в нашій країні та удосконалення системи професійної підготовки зазначених фахівців в умовах університетської освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних дослідників приділяється значна увага проблемам вищої освіти, зокрема таким її

аспектам: як сучасна філософія освіти (І. Зязюн, В. Кремень, С. Максименко, В. Огнев'юк, І. Прокопенко), теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва, І. Соколова), дидактика та методика викладання у вищій школі (Г. Балл, В. Бондар, С. Вітвицька, В. Коцур, З. Курлянд, Е. Лузік Л. Хоружа. Важливими для дослідження є праці вітчизняних учених із методології порівняльної педагогіки (М. Лещенко, М. О. Локшина, Л. Пуховська, А. Сбруєва).

Процесу формування та становлення зв'язків із громадськістю, як професійної сфери діяльності, присвячено праці таких українських та зарубіжних науковців, як В. Березенко, В. Іванова, М. Катліпа, С. Квіта, С. Коржова, В. Королька, А. Кривоносова, О. Некрасової, В. Різуна, Є. Тихомирової, Г. Почепцова, М. Шишкіної, А. Чумікова та інших. Різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні розглядали В. Березенко, А. Зінченко, В. Королько, О. Курбан О. Некрасова, А. Нуржинська та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на велику кількість наукових розвідок, присвячених проблемі професійної підготовки фахівців у ЗВО України, поза увагою науковців залишилися питання, пов'язані з тенденціями професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ-початок ХХІ століття), тому власне цей аспект професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні актуалізує мету статті.

Мета статті - здійснити системний аналіз тенденцій професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття-початок ХХІ століття),

Виклад основного матеріалу. У попередніх наших наукових розвідках нами вже було визначено об'єктивні передумови виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ-початок ХХІ століття), а саме: історичні, політичні, економічні, культурні, психологічні, педагогічні [4]. Ці передумови - основа класифікації для структурування низки чинників. Підґрунтям соціально-економічного чинника виступила економічна передумова; підґрунтям суспільно-політичного чинника виступили історична та політична передумови; підґрунтям соціально-педагогічного чинника виступили психологічна та педагогічна передумови; підґрунтям культурологічного чинника виступила культурна передумова. Також нами було розроблено й обґрунтовано періодизацію становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття-початок ХХІ століття).

Проведений аналіз нормативно-правової бази професійної освіти СРСР, УРСР та професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в незалежній Україні, став підґрунтям для формулювання етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття-початок ХХІ століття). Критерієм виокремлення етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні постали зміни у організаційно-інституційному розвитку цієї професійної підготовки фахівців в галузі PR. Також нами було виокремлено п'ять етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття-початок ХХІ століття) [5; 6], та сформульовано особливості цих етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх PR-спеціалістів [5; 6].

Наразі нами ще не висвітлені тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України. Поділяючи думку провідного українського науковця О. Локшиної, ми розглядатимемо тенденції «не лише з позиції виявлення напрямку руху, а й у контексті сутності якісних змін, що відбуваються під час цього руху» [3]. Тут та надалі ми будемо характеризувати тенденції за такими критеріями:

- законодавчий (наявність законодавчих актів України щодо професійної підготовки майбутніх

фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України);

- інституційний (потреба у збільшенні кількості вітчизняних ЗВО, що здійснюють професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю);

- змістовний (створення освітніх програм із професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю.

Провідні українські науковці В. Королько, О. Некрасова зазначають, що «розвиток системи PR-освіти в Україні, як і в багатьох постсоціалістичних країнах, фактично розпочався в 1990-х рр.» [2, с. 53]. професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю ні за часів Української РСР, ні за перші роки незалежної України взагалі не існувало. Тому намітилася *тенденція до появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.*

У 1993 році було створено першу кафедру міжнародних комунікацій та зв'язків із громадськістю в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Із цього моменту можемо говорити про завершення I етапу (**попереднього**) (друга половина ХХ ст.-1993 р.) та початку II етапу (**підготовчого**) (1993-2006 рр.) професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України. Для цього етапу було характерним те, що з'явилися перші підручники з PR, почали формуватися прес-служби, функціонували окремі курси, сертифіковані програми, надавалися послуги з PR. У 1992 р. у Київському інституті політології і соціального управління було розпочато навчання спеціалістів з публік релейшнз. «У 1998 р. розпочато викладання курсу «Основи зв'язків із громадськістю» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Цього ж року розпочала працювати перша ліцензійна комерційна Київська школа публік релейшнз на базі Інституту соціології НАН України» [2, с. 53]. У 2003 р. на кафедрі організації масово-інформаційної діяльності Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка було започатковано підготовку з нової спеціалізації «Реклама та зв'язки з громадськістю».

Проте згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 1994 р. № 325 «Про Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій» спеціальність «зв'язки з громадськістю» на загальнодержавному рівні була відсутня. Відсутність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в університетах та інститутах України та наявність потреби суспільства в фахівцях в цій царині намітили *нову тенденцію, а саме появу професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України.*

Із прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України № 1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» можемо констатувати появу професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в тогочасних ЗВО та завершення II етапу (**підготовчого**) (1993-2006 рр.) та початку III етапу (**початкового**)

(2006 -2010 рр.) професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України. Для цього етапу було характерним поява та збільшення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР «Бакалавр». Із розбудовою такого соціального інституту, як зв'язки з громадськістю, прослідковувалася тенденція збільшення потреби у фахівцях, які б здійснювали ефективну PR-діяльність. Цю нагальну потребу суспільства у фахівцях із зв'язків з громадськістю зреалізовували вітчизняні ЗВО. *Основною тенденцією цього етапу постає необхідність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю не лише на ОКР «Бакалавр», але й на ОКР «Спеціаліст» та ОКР «Магістр» та збільшення кількості університетів які здійснювали таку професійну підготовку.* Потреба суспільства в високо-кваліфікованих PR-спеціалістах на ОКР «Спеціаліст» та ОКР «Магістр». була зреалізована в Постанові Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра». Із прийняттям цієї Постанови завершується **III етап (початковий) (2006 -2010 рр.)** та **розпочинається IV етап (основний) (2011-2014)** професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України. Тобто, з 2010 року у тогочасних ЗВО України на загальнодержавному рівні професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю почала здійснюватися за освітньо-кваліфікаційними рівнями (далі - ОКР): бакалавр, спеціаліст, магістр. Так ОКР «бакалавр» готували - за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)», за кодом напряму підготовки (6.030302). За освітньо-кваліфікаційним рівнем; ОКР «спеціаліст», ОКР «магістр» - за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю», за кодами напряму підготовки відповідно (7.03030202) та (8.03030202).

Із прийняттям Закону України про «Вищу освіту» від 01.07.2014 року завершується **IV етап (основний) (2011-2014)** професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України. *Основною тенденцією становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України до вимог Європейського освітнього простору та усунення професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст».* Тобто професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України мала відбуватися лише за ОКР «Бакалавр» та ОКР «Магістр».

Із введенням Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року розпочинається **V етап (новий) (2014 р. - до 2017 р.)** професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю

у ЗВО України. До особливостей V етапу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю можемо віднести: збільшення тогочасних ЗВО України, де здійснювалася професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, здійснення професійної підготовки за такими ступенями вищої освіти як «бакалавр» та «магістр» з імплементацією Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.); існування програм професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, які не корелювали між собою; відсутність освітнього та професійних стандартів для фахівців із зв'язків з громадськістю. Як зазначає провідний фахівець в галузі PR, В. Королько відсутність освітнього стандарту із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у університетах України, як результат - неузгодженість навчальних програм з цієї професійної підготовки, істотно впливали та продовжують впливати на якість системи PR-освіти в Україні [11, с. 14]. Також невирішеність питання відокремлення спеціальності «Зв'язки з громадськістю» у межах галузі знань і напряму підготовки «Журналістика» заважає і продовжує заважати процесу інтеграції української PR-освіти до європейського освітнього простору. Поєднання спеціальності «зв'язки з громадськістю» з такою галуззю знань і напряму підготовки як «Соціальні комунікації» є логічним і підтвердженим зарубіжним досвідом. Для розвитку української PR-освіти це, впершу чергу, унеможливлення дублювання журналістського фаху та надання можливості розвитку PR, як окремої наукової та освітньої галузі. Також існують проблеми із визначенням змісту PR та «відсутність в Україні чіткого розуміння кваліфікаційної моделі» та розуміння того, «який спеціаліст має відповідати вимогам PR-професії на рівні техника, менеджера, аналітика» [1, с. 17-18] як результат гальмують процес наповнення навчальних планів та навчальних програм уніфікованим змістом, який би дав змогу сформулювати освітній стандарт для спеціалізації «Зв'язки з громадськістю». Комплекс вищеозначених чинників, які впливають на якість та розвиток PR-освіти та існуючі об'єктивні потреби у вдосконаленні професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю постають підґрунтям для формулювання нових тенденції в процесі цієї професійної підготовки та вимагає використання зарубіжного досвіду в цій царині. Крім того актуалізується тенденція з використання міжнародного зарубіжного досвіду із професійної підготовки PR-фахівців в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України: створені професійних та освітніх стандартів для професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю в Україні, впровадження інноваційної форми освіти - навчання-сендвіч (Sandwich); використання технології навчання - он-лайн навчальні програми у ЗВО (особливо для магістерських програм); запровадження організації навчального процесу з отриманням диплому з подвійним ступенем (Joint Degree); організація навчання на базі двох європейських ЗВО різних країн.

Таблиця 1.

Етапи та тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців і зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття-початок XXI століття)

Хронологічні межі	Етапи		Тенденції		
	Назва етапу	Характерне тика етапу	Законодавчий критерій	Змістові критерій	Інституційний критерій
I етап Друга половина на XX ст. - 1993 р.	Попередній	На державному рівні не відбувалася підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю. Викладалися лише загальноосвітні дисципліни, які забезпечували реалізацію функції зв'язків з громадськістю на практиці	Необхідність появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю	відсутній	відсутній
II етап (1993-2006 рр)	Підготовчий	На державному рівні не відбувалася підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю. Функціонували окремі курси, сертифіковані програми	Необхідність у появі законодавчих документів з професійної підготовки підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на державному рівні за ОКР «бакалавр»	Необхідність появи професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР бакалавр»	Необхідність розпочати професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в університетах України
III етап (2006-2010 рр)	I Початковий	На державному рівні розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «бакалавр» у тогочасних ЗВО України	Необхідність у появі законодавчих документів з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на державному рівні за ОКР «спеціаліст», «магістр	Необхідність появи професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР, «спеціаліст», «магістр» у тогочасних ЗВО України	Необхідність збільшення кількості тогочасних ЗВО України, які здійснювали професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР, «спеціаліст», «магістр
IV етап (2010-2014 рр)	Основний	На державному рівні розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «спеціаліст», ОКР «магістр» у тогочасних ЗВО України	Необхідність в узгодженні професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю з Міжнародною стандартною класифікацією освіти	Необхідність в узгодженні професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю до Європейського освітнього простору із вилученням ОКР «Спеціаліст»	Необхідність збільшення кількості тогочасних ЗВО України, які здійснювали професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю лише за ОКР «бакалавр» та за ОКР «магістр»
V етап (2014 -2016 рр)	Новий	На державному рівні, з імплементацією Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та у відповідності до Міжнародної стандартної класифікації освіти, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю повинна проводитися лише за такими ступенями вищої освіти «бакалавр», «магістр»	Необхідність в використанні міжнародного зарубіжного досвіду зі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю	Необхідність створення професійних та освітніх стандартів для професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю	Необхідність збільшення кількості ЗВО України, які здійснювали б професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю з наданням подвійного диплому

Висновки. Кожен з п'яти етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття-початок XXI століття) був розглянутий нами в контексті сутності якісних змін - тенденцій, останні, в свою чергу, були характеризовані за такими критеріями: законодавчий; інституційний, змістовний. Нами був здійснений системний аналіз тенденцій професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття-початок XXI століття).

Враховуючи нагальні потреби розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України основними тенденціями сучасного розвитку професійної PR-освіти в Україні є: наближення нормативно-правової системи української PR-освіти до Європейського освітнього простору, а саме: відокремлення спеціальності «Зв'язки з громадськістю» у межах галузі знань і напрямку підготовки «Журналістика»; створення та впровадження освітніх стандартів для професії фахівця із зв'язків з громадськістю із використанням міжнародного досвіду; впровадження інноваційної форми освіти - навчання-сендвіч (Sandwich); використання технології навчання - он-лайн, запровадження організації навчального процесу з отриманням диплому з подвійним ступенем (Joint Degree), організація навчання на базі двох європейських ЗВО різних країн.

Список літератури

1. Королько В. Світовий досвід та українські «новації» в підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю. Актуальні питання реформування комунікацій органів влади України з громадськістю: доповіді міжнародної конференції / ред. В. Г. Королько. Current issues of reforming communications between the government and the public in Ukraine: report of the international conference / ed. by V. H. Korolko. Київ, 2016. Р. 10-18. «Книга переверт».
2. Королько В. Г., Некрасова О. В. Зв'язки з громадськістю : наукові основи, методика, практика. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 831 с.
3. Локшина О. Тенденція як категорія порівняльної педагогіки. Порівняльно-педагогічні студії. 2011 № 2(8). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7118/1/18585-27831-1-SM.pdf>
4. Рябець І. В. Передумови створення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : зб. наук. пр. 2014. Вип. 15. С. 168-177.
5. Рябець І. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України : етапи становлення. Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2014. Т. 162. С. 21-25.
6. Рябець І. В. Етапи становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за роки незалежності України. Науковий вісник УжНУ. Серія Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 30. С. 150-152.